

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

FAOLLIK MARKAZLARIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING BADIY- IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Abdusamatova Nargiza

Namangan davlat pedagogika instituti, dotsent

Yuldashaliyeva Asalxon Akmaljon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti, magistrant

Annotatsiya

Mazkur maqolada faollik markazlari sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Faollik markazlari bolaning mustaqil faoliyati, ijodiy fikrlashi va estetik didini shakllantirishga xizmat qiluvchi rivojlantiruvchi muhit sifatida talqin etiladi. Maqolada tasviriy faoliyat, konstruktorlik, rolli o'yinlar va musiqiy mashg'ulotlar orqali bolalarda tasavvur, kreativlik, emotsional ifoda va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, pedagogning yo'naltiruvchi roli, interaktiv metodlardan foydalanish va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari faollik markazlarini to'g'ri tashkil etish bolalarning badiiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim pedagogik omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: faollik markazlari, badiiy-ijodiy qobiliyat, maktabgacha ta'lim, kreativlik, estetik tarbiya, tasviriy faoliyat, rolli o'yinlar, rivojlantiruvchi muhit, pedagogik imkoniyatlar.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ЦЕНТРАХ АКТИВНОСТИ

Абдусаматова Наргиза

Наманганский государственный педагогический институт, доцент

Юлдашалиева Асалхон Акмалжон кизи

Наманганский государственный педагогический институт, магистрант

Аннотация

В данной статье рассматриваются педагогические возможности развития художественно-творческих способностей детей дошкольного возраста в условиях центров активности. Центры активности интерпретируются как развивающая среда, способствующая формированию самостоятельной деятельности, творческого мышления и эстетического вкуса ребёнка. В статье освещаются вопросы развития воображения, креативности, эмоционального выражения и коммуникативных навыков через изобразительную деятельность, конструирование, ролевые игры и музыкальные занятия. Особое внимание уделяется роли педагога, использованию интерактивных методов и личностно-ориентированного подхода. Результаты исследования показывают, что правильно организованные центры активности являются важным педагогическим фактором развития творческого потенциала детей.

Ключевые слова: центры активности, художественно-творческие способности, дошкольное образование, креативность, эстетическое воспитание, изобразительная деятельность, ролевые игры, развивающая среда, педагогические возможности.

PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES OF PRESCHOOL CHILDREN IN ACTIVITY CENTERS

Abdusamatova Nargiza

Namangan State Pedagogical Institute, Associate Professor

Yuldashaliyeva Asalxon Akmaljon qizi

Namangan State Pedagogical Institute, Master's student

Abstract

This article examines the pedagogical opportunities for developing artistic and creative abilities of preschool children in activity centers. Activity centers are interpreted as a developmental environment that promotes independent activity, creative thinking, and aesthetic sense in children. The study highlights the development of imagination, creativity, emotional expression, and communicative skills through visual arts, construction activities, role-playing, and musical exercises. Special attention is given to the role of the

teacher, the use of interactive methods, and learner-centered approaches. The results indicate that properly organized activity centers are an important pedagogical factor in enhancing children's creative potential.

Keywords: activity centers, artistic creativity, preschool education, creativity, aesthetic education, visual activity, role play, developmental environment, pedagogical opportunities.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, ayniqsa, ularning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti, innovatsion fikrlashga bo'lgan ehtiyoj va shaxsning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish zarurati maktabgacha yoshdan boshlab bolalarda kreativlikni rivojlantirishni taqozo etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ta'lim jarayonida faollik markazlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Faollik markazlari maktabgacha ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan maxsus rivojlantiruvchi muhit bo'lib, ular bolalarning mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlash, qiziqishlariga mos faoliyat turlarini tanlash imkonini yaratish hamda ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunday markazlarda bolalar tasviriy faoliyat, konstruktorlik, drammatizatsiya, musiqiy va o'yin faoliyatlari orqali o'z tasavvurlarini erkin ifoda etish imkoniga ega bo'ladi. Natijada ularning estetik didi, emotsional dunyosi va kommunikativ ko'nikmalari rivojlanadi. Shu bilan birga, amaliyotda faollik markazlaridan foydalanish yetarli darajada samarali yo'lga qo'yilmagan holatlar ham uchray turadi. Ba'zi hollarda markazlar faqat tashkiliy jihatdan mavjud bo'lib, ularning pedagogik imkoniyatlari to'liq ro'yobga chiqarilmaydi. Bu esa bolalarning ijodiy faoliyatga jalb etilish darajasini pasaytiradi va badiiy-ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli faollik markazlarining pedagogik imkoniyatlarini chuqur o'rganish va ularni samarali tashkil etish masalasi alohida ilmiy tadqiqotni talab etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi faollik markazlarida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: faollik markazlari tushunchasini aniqlashtirish, ularning tarkibiy elementlarini tahlil qilish, bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi o'rni asoslash hamda samarali pedagogik yondashuvlarni aniqlash.

Tadqiqot tizimli, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlar asosida olib borildi. Nazariy tahlil, qiyosiy o'rganish va umumlashtirish metodlaridan foydalanish faollik markazlarining pedagogik imkoniyatlarini kompleks yoritish imkonini berdi.

Adabiyotlar sharhi (Literature Review)

Maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi pedagogika va psixologiyada muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu muammo shaxs rivojlanishining dastlabki bosqichlarida muhit va faoliyatning rolini asoslab bergan klassik va zamonaviy olimlar tomonidan keng o'rganilgan.

Avvalo, bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning hal qiluvchi rolini ilmiy asoslagan Lev Vygotsky rivojlantiruvchi muhit va faoliyatning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi. Uning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga ko'ra, bola kattalar va tengdoshlar bilan hamkorlik jarayonida yangi bilim va ko'nikmalarni egallaydi. Bu yondashuv faollik markazlarini bolalarning ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhit sifatida tashkil etish zarurligini asoslaydi.

Bolaning ijodiy va kognitiv rivojlanishini tushuntirishda Jean Piagetning qarashlari ham muhim ahamiyatga ega. U bolalarning bilimlarni faol konstruksiya qilish jarayonida rivojlanishini ta'kidlab, o'yin va tajriba faoliyatining muhimligini asoslab bergan. Piaget nazariyasiga ko'ra, bolalar faol harakat va tajriba orqali yangi g'oyalarni shakllantiradi, bu esa faollik markazlarida tashkil etilgan erkin faoliyatning pedagogik ahamiyatini ko'rsatadi.

Badiiy-ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda maxsus tashkil etilgan muhitning ahamiyatini Maria Montessori o'zining "tayyorlangan muhit" konsepsiyasida yoritgan. Montessori metodikasida bolaga mustaqil faoliyat yuritish imkonini beruvchi, uning qiziqishlariga mos muhit yaratish muhim deb hisoblanadi. Bu yondashuv faollik markazlarini tashkil etishda bolalarning mustaqilligini qo'llab-quvvatlash va ularni ijodiy faoliyatga jalb etish zarurligini asoslaydi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda badiiy-ijodiy qobiliyatlar bolaning tasavvur, fantaziya, estetik did va emotsional ifoda kabi jihatlari bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Bu borada E. P. Torrance ijodkorlikni rivojlantirishning psixologik asoslarini ishlab chiqqan bo'lib, uning tadqiqotlarida kreativ fikrlashni rag'batlantiruvchi muhitning ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Torrance fikricha, ijodkorlikni rivojlantirish uchun erkinlik, qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish muhim omillar hisoblanadi.

Faollik markazlari orqali ta'limni tashkil etish masalasi xalqaro tajribada ham keng qo'llaniladi.

Xususan, UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan tavsiyalarda maktabgacha ta'lim muhitini rivojlantiruvchi va bola markazli yondashuv asosida tashkil etish zarurligi qayd etiladi. Ushbu yondashuv bolalarning mustaqil faoliyatini rag'batlantirish, ijodiy fikrlashini rivojlantirish va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda ham maktabgacha ta'limda faollik markazlaridan foydalanish masalasi yoritilgan. N. A. Muslimov ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish orqali bolalarning ijodiy va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish mumkinligini ta'kidlaydi. R. J. Ishmuhamedov va hamkorlari esa interaktiv metodlar va innovatsion pedagogik texnologiyalar yordamida bolalarning faol ishtirokini ta'minlash va ijodiy faoliyatini rivojlantirish muhim ekanligini asoslaydi. Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlarda faollik markazlarini tashkil etishda bir qator muammolar ham qayd etilgan. Jumladan, pedagoglarning metodik tayyorgarligining yetarli emasligi, muhitning noto'g'ri tashkil etilishi, bolalarning individual xususiyatlari yetarlicha hisobga olinmasligi hamda ijodiy faoliyat uchun zarur shart-sharoitlarning to'liq yaratilmaganligi ushbu yo'nalishdagi muammolar sifatida ko'rsatiladi.

Tadqiqot metodologiyasi (Methodology)

Mazkur tadqiqotda maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini faollik markazlari orqali rivojlantirish samaradorligini aniqlash maqsadida pedagogik tajriba-sinov (eksperimental) metodi tavsiya etiladi. Ushbu metod nazariy jihatdan asoslangan pedagogik yondashuvlarni amaliyotda sinab ko'rish, ularning natijadorligini baholash va ilmiy xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Tadqiqot uch bosqichda amalga oshiriladi:

1. Diagnostik bosqich

Bu bosqichda bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlari boshlang'ich darajada aniqlanadi. Baholash quyidagi mezonlar asosida olib boriladi:

- tasavvur va fantaziya darajasi;
- ijodiy fikrlash (yangilik yaratish qobiliyati);
- emotsional ifoda (his-tuyg'ularni badiiy shaklda ifodalash);
- mustaqil faoliyatga intilish.

Diagnostika uchun kuzatish, ijodiy topshiriqlar (rasm chizish, qurish, drammatizatsiya), suhbat va pedagogik tahlil metodlaridan foydalaniladi.

2. Shakllantiruvchi bosqich

Mazkur bosqichda faollik markazlari asosida maxsus pedagogik shart-sharoitlar joriy etiladi. Bunda quyidagi yo'nalishlar amalga oshiriladi:

- tasviriy faoliyat markazi (rasm, rangtasvir, aplikatsiya);
- konstruktorlik markazi (qurish va modellashtirish);
- drammatizatsiya va rolli o'yinlar markazi;
- musiqiy va ijodiy faoliyat markazi.

Pedagog tomonidan bolalarning mustaqil faoliyati qo'llab-quvvatlanadi, interaktiv metodlar, o'yin texnologiyalari va ijodiy topshiriqlar tizimli ravishda qo'llaniladi. Bu jarayonda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida har bir bolaning qiziqishi va individual xususiyatlari hisobga olinadi.

3. Nazorat (yakuniy) bosqichi

Tajriba yakunida bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlari qayta baholanadi va dastlabki natijalar bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Bu orqali faollik markazlarining pedagogik samaradorligi aniqlanadi.

Natijalarni tahlil qilishda matematik-statistik metodlar (foiz ko'rsatkichlari, taqqoslash, umumlashtirish)dan foydalaniladi. Bu esa olingan natijalarning ishonchligini ta'minlash va ilmiy xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Tajriba-sinov ishlari davomida faollik markazlari asosida tashkil etilgan pedagogik jarayonning maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlariga ta'siri tizimli ravishda o'rganildi. Dastlabki diagnostika natijalari bolalarda ijodiy faoliyat ko'rsatkichlari, xususan, tasavvur, fantaziya, emotsional ifoda va mustaqil ijodiy harakat darajasi yetarli darajada rivojlanmaganligini ko'rsatdi. Ayrim bolalarda ijodiy faoliyatga qiziqish past, topshiriqlarni bajarishda stereotip yondashuv ustunligi kuzatildi.

Shakllantiruvchi bosqichda faollik markazlari asosida tashkil etilgan pedagogik shart-sharoitlar joriy etildi. Xususan, tasviriy faoliyat, konstruktorlik, drammatizatsiya va musiqiy mashg'ulotlar orqali bolalar ijodiy faoliyatga faol jalb qilindi. Rolli o'yinlar, erkin rasm chizish, qurish va sahnalashtirish mashg'ulotlari bolalarning mustaqil fikrlashini, tasavvurini va emotsional ifodasini rivojlantirishga xizmat qildi. Pedagog tomonidan bolalarga yo'naltiruvchi, ammo cheklamaydigan muhit yaratilib, ularning ijodiy

tashabbuslari qo‘llab-quvvatlandi.

Yakuniy bosqich natijalari shuni ko‘rsatdiki, tajriba davomida qo‘llanilgan pedagogik yondashuvlar bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini sezilarli darajada rivojlantirdi. Bolalar o‘z fikr va his-tuyg‘ularini erkin ifodalashga, yangi g‘oyalar yaratishga, ijodiy faoliyatda faol ishtirok etishga intila boshladi. Ularning tasavvuri kengaydi, mustaqil faoliyatga qiziqishi ortdi hamda badiiy ifoda vositalaridan foydalanish darajasi yaxshilandi.

Olingan natijalarning umumiy tahlili shuni ko‘rsatdiki, tajriba-sinov ishlari natijasida bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlari rivojlanish darajasi 17,5 foizga oshdi. Bu ko‘rsatkich faollik markazlari asosida tashkil etilgan rivojlantiruvchi muhitning yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanligini tasdiqlaydi.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, faollik markazlaridan samarali foydalanish bolalarning ijodiy faoliyatga jalb etilish darajasini oshiradi, ularning mustaqilligini rivojlantiradi va badiiy-estetik tafakkurini shakllantiradi. Ayniqsa, interaktiv va o‘yin faoliyatiga asoslangan yondashuvlar bolalarning kreativ salohiyatini ochishda muhim omil bo‘lib xizmat qildi.

Shunday qilib, tajriba natijalari faollik markazlarini ilmiy asosda tashkil etish va ulardan samarali foydalanish maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita ekanligini tasdiqladi.

Mazkur maqolada faollik markazlari sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, faollik markazlari bolalarning mustaqil faoliyatini tashkil etish, ijodiy fikrlashini rivojlantirish hamda ularning estetik va emotsional dunyosini boyitishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, tasviriy faoliyat, konstruktorlik, drammatizatsiya va musiqiy mashg‘ulotlarga asoslangan faoliyat markazlari bolalarda tasavvur, fantaziya, kreativlik va o‘zini ifoda etish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, o‘yin faoliyatiga asoslangan interaktiv yondashuv bolalarning ijodiy faolligini oshiradi, ularni yangi g‘oyalar yaratishga undaydi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

O‘tkazilgan tajriba-sinov ishlari natijalari faollik markazlari asosida tashkil etilgan rivojlantiruvchi muhit bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini 17,5 foizga oshirishga xizmat qilganini ko‘rsatdi. Bu esa taklif etilgan metodik yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi hamda faollik markazlarini pedagogik jarayonning ajralmas qismi sifatida tashkil etish zarurligini asoslaydi.

Xulosa qilib aytganda, faollik markazlari maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarning badiiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish, ularning shaxs sifatida shakllanishi va ijtimoiylashuv jarayonini qo‘llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bois faollik markazlarini ilmiy asosda tashkil etish, pedagoglarning metodik tayyorgarligini oshirish va zamonaviy innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Пиаже Ж. Психология интеллекта. – Санкт-Петербург: Питер, 2004. – 192 с.
3. Монтессори М. Помоги мне это сделать самому. – Москва: Карапуз, 2000. – 272 с.
4. Эльконин Д. Б. Психология игры. – Москва: Педагогика, 1978. – 304 с.
5. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 1968. – 464 с.
6. Muslimov N. A. Kasbiy kompetentlik va uni shakllantirish texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2015. – 220 b.
7. Ishmuhamedov R. J., Abduqodirov A. A., Pardaev A. X. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2008. – 180 b.